

МЕЃУНАРОДНА НАБЉУДУВАЧКА МИСИЈА ЗА ИЗБОРИТЕ поранешна југословенска република Македонија Претседателски избори, 13 април 2014 год.

Изјава за првичните наоди и заклучоци

Скопје, 14 април 2014 год - Оваа Изјава за првичните наоди и заклучоци е резултат на заедничките напори на Канцеларијата за демократските институции и човекови права при ОБСЕ и на Парламентарното собрание на Советот на Европа (ПССЕ).

Амбасадорот Герт Хинрих-Аренс (Германија) е шеф на Набљудувачката мисија за изборите на ОБСЕ/ОДИХР, воспоставена на 10 март 2014 год. Штефан Шенах (Австрија) ја предводеше Делегацијата на ПССЕ.

Оценувањето се направи со цел да се утврди дали изборите се во согласност со заложбите на ОБСЕ и стандардите на Советот на Европа за демократски избори, како и со меѓународните обврски и домашното законодавство. Оваа Изјава на првични наоди и заклучоци се објавува пред завршувањето на изборниот процес. Конечната оценка за изборите делумно ќе зависи од спроведувањето на останатите фази од изборниот процес, вклучувајќи ги собирањето, сумирањето и утврдувањето на резултатите, како и постапувањето по евентуалните приговори и жалби по денот на изборите. Околу осум седмици после завршувањето на изборниот процес ОБСЕ/ОДИХР ќе објави сеопфатен конечен извештај, кој ќе вклучува и препораки за потенцијални подобрувања на изборниот процес.

ПРВИЧНИ ЗАКЛУЧОЦИ

Претседателските избори од 13 април 2014 год. беа ефикасно спроведени, а изборната кампања беше активна. Процесот на регистрација на кандидати беше инклузивен, а кандидатите имаа можност слободно да ја водат изборната кампања. И покрај тоа што основните слободи беа испочитувани, пристрасно медиумско покривање и неразграничувањето помеѓу државните и партиските активности не обезбеди рамноправен натпревар меѓу кандидатите, спротивно на ставот 5.4 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год. и стандардите на Советот на Европа.

Неодамнешните измени на Изборниот законик одговорија на некои од претходните препораки на ОБСЕ/ОДИХР. И покрај тоа што менувањето на фундаменталните елементи на правната рамка помалку од една година пред одржување на избори не се смета за добра пракса, неодамнешните измени добија сепартиски консензус и беа донесени после јавни консултации. Сепак, голем број на недоследности и прашања кои се предмет на загриженост остануваат neodговорени, вклучувајќи го и барањето за 40% излезност во вториот круг од претседателските избори, што би можело да доведе до циклуси од неуспешни избори. Понатаму, условот лицето да има постојано живеалиште во земјата

подолг период за да може да се номинира како кандидат се коси со заложбите на ОБСЕ, стандардите на Советот на Европа и останатите меѓународни обврски.

Генерално, Државната изборна комисија (ДИК) ефикасно функционираше и најголем дел од седниците беа отворени за акредитираните набљудувачи и за медиумите. Сепак, понекогаш тензијата меѓу членовите беше очигледна кога членовите преземаа долги политички интервенции и гласаа по партиска линија за сите политичко спротивставени прашања. Понатаму, ДИК не успеа ефективно да искомунцира со Општинските изборни комисији (ОИК) во врска со неколку прашања кои создаваат одредена забуна во однос на процедурите.

Вкупниот број на гласачи регистрирани за овие избори е 1,779,572. Многу од соговорниците го покренаа прашањето на голем број на гласачи кои имаат постојано живеалиште на иста адреса на која што се чини дека не живеат, како проблем. Големiot број на институции вклучени во изготвувањето на избирачкиот список, преклопувањето на нивните одговорности и недостигот од централизирана електронска база на податоци го прават составувањето на избирачкиот список проблематично и сложено.

Претседателските избори се одржаа во позадина на предвремените парламентарни избори. Парламентот се распушти после несогласувањето помеѓу двете партии во владејачката коалиција околу прашањето за номинирање на консензуален претседателски кандидат. На претседателските избори, кандидатот-актуелен претседател Ѓорге Иванов, кој се кандидира за втор мандат, за свои противкандидати ги имаше Стево Пендаровски, Иљаз Халими, единствениот етнички Албанец меѓу кандидатите и Зоран Поповски.

Изборната кампања беше активна, а кандидатите беа ангажирани во динамичен распоред на митинзи. Јазикот кој го користеа претседателските кандидати беше главно умерен, но сепак, како што се приближуваше денот на изборите, можеше да се забележи зголемена негативна реторика помеѓу лидерите на владејачката Внатрешна македонска револуционерна организација - Демократска партија за македонско национално единство (ВМРО-ДПМНЕ) и опозицискиот Социјал-демократски сојуз на Македонија. Понатаму, имаше постојан тек на силни обвинувања за поранешни и сегашни случаи на корупција во рамките на етничкиот албански блок. Демократската унија за интеграција (ДУИ) водеше истовремена кампања насловена “Не за едностраниот претседател”, со апел до етничките Албанци да се воздржат од гласање на претседателските избори.

Критериумите за родова застапеност беа испочитувани во телата на изборната администрација. Сепак, на митинзите кои ги набљудуваше НМИ на ОБСЕ/ОДИХР жените беа недоволно застапени, а во програмите на кандидатите не се обрна внимание на родовите прашања. Сите претседателски кандидати беа мажи.

Значителната предност со средства на кандидатот - актуелен претседател резултираше со негова надмоќ врз платените билборди и постери. Понатаму, на митинзите на кандидатот - актуелен претседател во голема мера беа присутни премиерот и останатите министри од кабинетот. Јасната поддршка за г. Иванов во текот на изборната кампања придонесе кон нерамноправен терен и нецелосно почитување на раздвојувањето на партијата од

државата, согласно побарувањата од ставот 5.4 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год., како и стандардите на Советот на Европа.

Во согласност со претходните препораки на ОБСЕ/ОДИХР, со измените на регулативата за финансирање на изборната кампања од јануари 2014 год., се утврдија јасни ограничувања на донации од правни лица, како и барањето учесниците во изборната кампања да достават четири финансиски извештаи еден ден пред денот на одржување на вториот круг на изборите. Новото законодавство за финансирање на изборната кампања ги разјасни некои од регулативите, но истото не обезбедува целосна транспарентност.

Наспроти присуството на голем број на медиуми, многу од соговорниците на МНМИ дадоа наводи за индиректната контрола на владејачката партија врз медиумите како резултат на нејзината доминантност на рекламниот пазар. Понатаму, недостигот од политичка анализа и независно известување беше широко распространет. Феноменот на автоцензура беше забележан од медиумските чинители. Неуспешноста на јавниот радиодифузер да обезбеди избалансирано и рамноправно покривање го предизвикува ставот 7.8 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год.

Механизмот за решавање на изборни спорови е неефективен. Понатаму, недостигот од крајни рокови за навремено решавање на случаите поврзани со изборниот процес влијае врз остварувањето на правните лекови. Исто така, гласачите може да поднесат жалба само во однос на одлуките за регистрација на гласачи и прекршувањето на нивното гласачко право на денот на изборите. Овие недостатоци нецелосно го гарантираат ефективниот правен лек согласно побарувањата од ставот 5.10 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год., и стандардите на Советот на Европа.

На денот на изборите, администрацијата на ограничениот број на гласачки места кои ги посети МНМИ беше процедурално добро подготвена, а процесот на гласање беше ефикасно спроведен, но сепак во една општина процесот на гласање беше проблематичен и се забележаа голем број на нерегуларности. Бројењето на гласовите се спроведе на професионален и транспарентен начин. Процесот на сумирање на резултатите беше генерално добро организиран, и покрај тоа што имаше многу мали несообразности во записниците од резултатите, кои беа коригирани од страна на ОИК.

ПРВИЧНИ НАОДИ

Контекст

Во согласност со уставните и законските одредби, претседателските избори се одржаа на 13 април, со можност за одржување на втор круг на избори на 27 април. Парламентот се распушти на 5 март по иницијатива на Демократската унија за интеграција (ДУИ), а третите последователни предвремени избори се закажани за 27 април, истовремено со евентуалниот втор круг од претседателските избори. И покрај тоа што опозицијата ја поддржа иницијативата за предвремени избори, оваа одлука ја окарактеризира како изговор на владејачката партија да свика избори во момент кога испитувањето на јавното мислење било во нејзина корист да и обезбеди уште еден четиригодишен мандат.

Кандидатот - актуелен претседател Ѓорге Иванов, кој е поддржан од владејачката ВМРО-ДПМНЕ е во трка за втор мандат. На овие избори негови противкандидати се Стево Пендаровски, поддржан од Социјал-демократскиот сојуз на Македонија (СДСМ); Иљаз Халими, единствениот етнички Албанец меѓу кандидатите, поддржан од Демократската партија на Албанците (ДПА); и Зоран Поповски, поддржан од неодамна формираната Граѓанска опција за Македонија (ГРОМ). ДУИ најави дека ќе ги бојкотира претседателските избори заради тоа што нејзиниот коалициски партнер ВМРО-ДПМНЕ ги игнорирал нејзините повици да се предложи консензуален претседателски кандидат кој би ги претставувал и македонската и албанската етничка заедница.¹

Правна рамка и изборен систем

Изборите се регулирани со Уставот и со Изборниот законик. Последните измени на Изборниот законик од 24 јануари 2014 год. даваат одговор на некои од претходните препораки на ОБСЕ/ОДИХР.² И покрај тоа што менувањето на фундаменталните елементи на правната рамка помалку од една година пред одржување на избори не е добра пракса, последните измени добија сепартиски консензус.³ Овие измени вклучуваат понатамошни гаранции за раздвојување на партијата од државата; разјаснување на регулативите за финансирање на политички партии и изборна кампања; правото на политичките партии да имаат увид и да бараат измени во гласачкиот список; краен рок до кој судовите треба да решаваат за прекршоци поврзани со медиумите и до кој Државната изборна комисија (ДИК) и Државната комисија за спречување корупција (ДКСК) треба да ги проследи таквите случаи до надлежниот суд.

Сепак, спроведувањето на законодавството покажа дека голем број на прашања и недоследности остануваат неодговорени. Ова го вклучува: барањето за 40% излезност во вториот круг од претседателските избори, што би можело да доведе до циклус од неуспешни избори; неефективност на постапката за приговори; нејасност во врска со водење на изборната кампања пред нејзиното официјално започнување; недостигот од правни рокови и можност за жалба за некои видови на изборни приговори; и рестриктивни одредби за тоа кој може да достави приговор во однос на изборите.

Претседателот се избира според мнозинскиот модел во една избирачка единица на општи и непосредни избори, со тајно гласање, со мандат од пет години. Едно лице не може да биде избрано за претседател повеќе од двапати. За да биде избран во првиот круг, кандидатот мора да добие повеќе од 50% од вкупниот број на регистрирани гласачи. Во

¹ Лидерот на партијата Али Ахмети последователно изјави дека тие би ја охрабриле заедницата на етничките Албанци да се воздржи од гласање со цел да се спречи исполнувањето на условот за 40% излезност во вториот круг и на тој начин да се предизвика неуспех на претседателските избори. Претставниците на ДУИ имаат тенденција наизменично да ги користат термините “бојкот” и “воздржување од гласање”.

² Претходните препораки на ОБСЕ/ОДИХР се достапни на <http://osce.org/odihr/elections/fyrom>.

³ Во Кодексот за добра изборна пракса, став 2.2.б на Комисијата за демократија преку право на Советот на Европа (Венецијанската комисија) се предвидува “Фундаменталните елементи на изборниот законик, а посебно изборниот систем, членството во изборните комисии и исцртувањето на границите на изборните единици, да не бидат предмет на измени во период од помалку од една година пред одржување на избори” види во <http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD%282002%29023-e>.

спротивно, се одржува втор круг на избори за две недели со учество на двајцата кандидати кои добиле најголем број на гласови во првиот круг. Во вториот круг, кандидатот со најголем број на добиени гласови е победник, под услов да е обезбедена излезност од најмалку 40%. Во спротивно, целиот изборен процес се повторува.⁴

Изборна администрација

Претседателските избори ги спроведе изборна администрација на три нивоа: ДИК, 80 Општински изборни комисии (ОИК), 3.480 Избирачки одбори (ИО) во земјата и 34 ИО за гласање во дипломатско-конзуларните претставништва (ДКП). ДИК е составена од седум члена кои ги именува Парламентот со мандат од четири години: претседателот и два члена се именувани од страна на опозициските партии во Парламентот, додека потпретседателот и три члена се именувани од владејачките партии.

Генерално, седниците на ДИК беа отворени за акредитираните набљудувачи и медиумите, но сепак имаше некои случаи кога ДИК не ги покани медиумите и набљудувачите да присуствуваат.⁵ ДИК запази најголем дел од законски предвидените рокови, а записниците од седниците се објавуваа во рок од 48 часа, согласно претходната препорака на ОБСЕ/ОДИХР. Тензијата меѓу членовите беше очигледна на неколку од седниците на кои присуствуваше НМИ на ОБСЕ/ОДИХР, кога членовите често преземаа долги политички интервенции и гласаа по партиска линија за сите политичко спротивставени прашања.

ОИК се одговорни за спроведување на изборите во соодветната општина. ОИК се составени од претседател, четири члена и нивни заменици избрани по пат на случаен избор меѓу вработените во јавната администрација со мандат од пет години. ИО се формирани од страна на ОИК преку користење на комбинираниот професионално-политички модел, при што еден член е именуван од владејачките политички партии, еден од опозициските партии, а три члена се избрани по пат на случаен избор меѓу вработените во јавната администрација. Изборниот законик беше изменет со одредба која предвидува претседателот на ИБ да има диплома за завршено високо образование, а членовите да имаат завршено средно образование. Сепак, некои ОИК ја информираа НМИ на ОБСЕ/ОДИХР дека оваа нова законска одредба создава потешкотии при утврдувањето на доволен број на квалификувани лица.

Голем број на ОИК се пожалија во врска со недостигот од комуникација со ДИК за неколку прашања кои создадоа одредена забуна во врска со процедурите. Обуките кои ги спроведе ДИК на 5 и 26 март за ОИК беа добро прифатени. Видеоето изработено со помош

⁴ Види во Заедничкото мислење на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија за изборниот законик во кое се нотира дека “актуелниот праг од 50% од регистрираните гласачи (не од дадените гласови) за добивање на претседателските избори во првиот круг останува непропорционален и може да резултира со втор круг дури и кога еден кандидат ги победува сите останати кандидати со голема разлика. Продолжувањето на барањето за излезност на гласачи во вториот круг (според кое се бара мнозинство на гласови со праг од 40% од регистрираните гласачи) би можело да доведе до циклус од неуспешни избори.” [хттп://www.osce.org/odihp/elections/102832](http://www.osce.org/odihp/elections/102832)

⁵ ДИК одржа ненајавена седница на 30 март, на која одби 639 барања за гласање во странство. Седниците на ДИК бр. 79, 80, 81, 83 и 88 исто така беа ненајавени.

на Мисијата на ОБСЕ во Скопје беше искористено за обуката на ИО.⁶ Одредбите од Изборниот законик за правична етничка и родова застапеност во изборната администрација беа испочитувани.⁷ Како што предвидува законот, ДИК спроведе кампања за образование на гласачите во печатените и радиодифузните медиуми.

Регистрација на гласачи

Лицата со наполнети 18 години живот на денот на изборите, кои имаат свое постојано живеалиште во соодветната изборна единица, кои поседуваат важечка биометриска лична карта (л.к.) или патна исправа и на кои со правосилна судска одлука не им е одземена деловната способност се внесени во избирачкиот список за гласање во земјата. За да може да гласа во странство, лицето кое ги исполнува условите за гласање потребно е да биде пријавено во Министерството за внатрешни работи (МВР) како лице кое се наоѓа на привремена работа или престој во странство и мора да достави пријава за гласање во ДКП. И покрај тоа што Уставот не предвидува лицето да има постојано живеалиште во земјата за да може да гласа, според Изборниот законик само граѓаните кои имаат постојано живеалиште во земјата може да бидат внесени во Избирачкиот список.

ДИК го води за Избирачкиот список според информациите кои ги добива од МВР, кое издава биометриски лични карти и патни исправи врз основа на евиденцијата за државјанство и постојано живеалиште. Понатаму, Министерството за правда (МП) доставува информации до ДИК за умрените лица. Понатамошната поделба на избирачкиот список во извадоци по гласачки места се прави од страна на Државниот завод за статистика (ДЗС). Вклученоста на голем број на институции кои имаат преклопување на одговорности, како и недостигот од централизирана електронска база на податоци го прави изготвувањето на избирачкиот список проблематично и комплицирано.

Околу 1.779.572 граѓани биле регистрирани да гласаат на претседателските избори. Во текот на јавниот увид, околу 73.400 лица извршиле проверка на податоците во избирачкиот список во подрачните канцеларии на ДИК, и околу 115.400 лица извршиле проверка на своите податоци преку интернет. Вкупниот број 8.332 лица од вкупно 70.000 граѓани со адреса во земјата и со привремена работа или престој во странство се пријавиле да гласаат во странство за претседателските избори.

Прашањето околу големиот број на гласачи кои се регистрирани на иста адреса, а на која се чини дека не живеат, исто така беше покренато од страна на неколку соговорници на НМИ. Кога ова прашања се покрена пред Министерот за внатрешни работи, таа ѝ потврди на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР дека законот молчи во однос на тоа колку лица може легално да бидат регистрирани на истата адреса.

⁶ Прирачникот за ИО не беше достапен на многу од обуките за ИО, а некои од ОИК се пожалија дека морале од ДИК да ги земаат прирачниците.

⁷ Критериумот за правична и пропорционална етничка застапеност се базира врз последниот попис спроведен во 2002 год.

Регистрација на кандидати

За претседател има право да се кандидира секое лице со право на глас, со наполнети најмалку 40 години живот и кое живеело во земјата најмалку 10 од последните 15 години. И покрај тоа што барањето лицето постојано да има живеено во земјата во разумно времетраење како услов да може се кандидира се смета за прифатливо, времетраењето од 10 години е прекумерно и непропорционално со принципот на еднаквост, и се коси со заложбите на ОБСЕ, стандардите на Советот на Европа и меѓународните обврски.⁸ Кандидатурата за претседателските избори требаше да биде поддржана од 10.000 гласачи или 30 пратеници во Собранието. Потписите за поддршка мораше да се собираат во присуство на претставник на ДИК во една од подрачните канцеларии на ДИК.

Регистрацијата на кандидати беше инклузивна.⁹ Од вкупно шест предложени кандидати, двајца не успеаја да го соберат потребниот број на потписи, наведувајќи дека обврската за собирање на потписи пред државен службеник делувала заплашувачки и дека бројот на потребните потписи бил превисок.¹⁰

Изборна кампања

Изборната кампања официјално започна на 24 март, а заврши на полноќ на 11 април. Изборната кампања беше активна. Билбордите и постерите преовладуваа во најголем дел од градовите покрај главните патишта; додека кандидатот - актуелен претседател доминираше, г. Пендаровски исто така уживаше висок степен на видливост во оваа изборна кампања. Останатите двајца кандидати ја припишаа послабата видливост на нивната изборна кампања на недостигот од финансиски средства. Претседателските кандидати исто така одржаа мали собири и спроведуваа кампања од врата до врата како главен начин за комуникација со гласачите. Сите кандидати ги користеа социјалните медиуми и веб страниците како главна алатка за доближување до гласачите.

Кандидатите се ангажираа во динамична програма со митинзи. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР набљудуваше 79 митинзи, на кои претседателските кандидати, лидерите на политичките партии и кандидатите за парламентарните избори често се појавуваа заедно. Имено, на митинзите на г. Иванов во голема мера се појавуваа премиерот и останатите министри, од кои сите последователно станаа кандидати на листите за избор на пратеници во парламентот.¹¹ Јасната поддршка на владата во текот на кампањата на кандидатот -

⁸ Ставот 24 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год. предвидува дека ограничувањата за правата и слободите мора да се “стриктно сообразни со целта на законот.” Понатаму, ставот 15 од Генералниот коментар бр. 25 на Комитетот за човекови права при Обединетите нации (УНХЦР) од 1996 год. предвидува дека “лицата кои инаку имаат право да се кандидираат за избори не треба да се исклучени од неразумни или дискриминаторски барања како што се образование, постојано живеалиште или потекло, или заради причина на политичка припадност”.

⁹ И покрај тоа што сите четири претседателски кандидати технички се регистрирани како независни кандидати, ДИК одобри да се користи логото на политичките партии за секој кандидат на гласачкото ливче.

¹⁰ Двата предложени кандидати се Стојанче Ангелов, Претседател на Достоинство и независниот кандидат Биљана Ванковска.

¹¹ Од вкупно 15 митинзи за г. Иванов пред официјалното започнување на кампањата за парламентарните избори на 5 април, министрите присуствуваа на 13 митинзи.

актуелен претседател не обезбеди целосно почитување на барањето за раздвојување на партијата од државата, предвидено со ставот 5.4 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год.¹² Сите кандидати освен г. Пендаровски водеа кампања заедно со лидерите на политичките партии кои ги поддржаа. Митинзите се одвиваа без нарушувања¹³ и генерално беа добро посетени, и покрај тоа што преовладуваа главно мажи.¹⁴ Сепак, неколку инциденти на вандализам на изборните штабови и оштетување на изборните материјали како случај беа пријавени во полиција.¹⁵

Прашањата кои сите кандидати во своите програми ги нотираа како прашања на општа загриженост го вклучуваа економскиот развој, сиромаштијата и невработеноста, иселувањето на младите, решавање на прашањето со името, интеграција во Европската унија (ЕУ) и Организацијата на северно-атлантската спогодба (НАТО). И г. Пендаровски и г. Поповски во голема мера ја водеа својата кампања преку желбата да се стави крај на политиката на поделби кои според нивно видување ја уништуваат земјата. ДУИ водеше истовремена кампања насловена “Не за едностран претседател” со цел да ја промовира својата цел за консензуален претседател кој би бил избран во собранието. Партијата апелираше до етничките Албанци да се воздржат од гласање на претседателските избори.¹⁶

Додека од една страна сите четири претседателски кандидати изјавија дека доколку бидат избрани ќе ги претставуваат сите граѓани на земјата, кандидатите генерално ги таргетираа гласачите од своите етнички заедници. Сепак, г. Пендаровски се ангажираше да ѝ се доближи на заедницата на етничките Албанци со тоа што говореше малку на албански јазик и ги презентираше промотивните материјали од изборната кампања на албански јазик на настани организирани во етничко албански места. Заедницата на Ромите беше активна и присутна во текот на изборната кампања, посебно на митинзите за ВМРО-ДПМНЕ.

Јазикот на претседателските кандидати во текот на кампањата беше во најголем дел цивилизиран и умерен, но сепак, како што се приближуваше денот на изборите, можеше да се забележи зголемена негативна реторика помеѓу кандидатите поддржани од ВМРО-

¹² Ставот 5.4 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год. предвидува “јасно раздвојување меѓу државата и политичките партии; а посебно, политичките партии нема да се спојат со државата.” Исто така, види го ставот И.3.1 од Кодексот на добра пракса на Венецијанската комисија.

¹³ Еден исклучок беше митингот за г. Пендаровски закажан за 29 март во Шуто Оризари, кој беше откажан откако партијата добила информации дека организирана група, наводно членови на партија која е дел од владејачката коалиција, имала намера да испровоцира инциденти.

¹⁴ Просечната стапка на посетеност на жените на митинзите на кои присуствуваа долгорочните набљудувачи на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР беше 25%, со многу помала стапка на настаните од кампањата на ДПА и ДУИ.

¹⁵ На 1 април, три канцеларии на СДСМ во Прилеп беа вандализирани со графити, вклучувајќи и свастика. На 7 април, постерите на огранокот на СДСМ во Македонска Каменица беа уништени и заменети со постерите на г. Иванов. На 7 април, огранокот на СДСМ во Неготино беше вандализиран, а на 8 април, изборниот штаб на ГРОМ во Карпош беше уништен.

¹⁶ На настаните од изборната кампања на ДУИ исто така присуствуваа министри и кандидати за пратеници во собранието. Две домашни невладини организации, “Разбуди се” (со седиште во Скопје) и “Традита” (со седиште во Тетово), ги водеа своите кампањи со повик до етничките Албанци да ги бојкотираат претседателските избори.

ДПМНЕ и СДСМ.¹⁷ Понатаму, имаше постојан тек на силни обвинувања за поранешни и сегашни случаи на корупција од страна на политичките противници во етничките блокови. ДПА и ДУИ меѓусебно се обвинуваа за своите одлуки да номинираат кандидат, односно да ги бојкотираат претседателските избори. Говорите на митинзите на ДПА се повеќе беа обележани со горлив јазик против ДУИ, а посебно против лидерот на партијата Али Ахмети.¹⁸ ДПА исто така ја обвини ДУИ дека ја става под опасност тајноста на гласањето на етничките Албанци со тоа што повикува на бојкот, посебно во малите села.

Понатаму, наводите за заплашување на гласачите и злоупотреба на државните ресурси преовладуваа во текот на целата изборна кампања. Долгорочните набљудувачи на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР примија одреден број на веродостојни наводи за извршен притисок, посебно врз вработените од јавниот сектор, вклучувајќи: притисок да се присуствува на настани од кампањата, понекогаш во текот на работни часови; притисок да не се присуствува на настани организирани од политичките противници; ветувања или закани за државните вработувања; стимулирања за гласање, како што се бенефиции на социјална заштита; и партиски активисти кои бараат од државните службеници да обезбедат листа на идентификувани гласачи кои гласале за владејачката партија.

Финансирање на кампањата

Законската рамка со која се регулира финансирањето на изборната кампања беше изменета во јануари 2014 год. со цел да одговори на некои од претходните препораки на ОБСЕ/ОДИХР, вклучувајќи го и јасното ограничување за донации од правни лица, како и барањето учесниците во изборната кампања да достават финансиски извештај еден ден пред вториот круг на гласање.¹⁹

Првите финансиски извештаи за претседателските избори беа доставени на 3 април и беа навремено објавени. Г. Иванов пријави вкупен приход од 14,306,396 МКД од 595 физички лица и трошоци од 31,149,203 МКД. Г. Пендаровски пријави вкупен приход од 6,129,211 МКД од физички лица и од други извори и трошоци од 5,663,790 МКД. Г. Поповски пријави вкупен приход од 500,000 МКД од девет донатори и иста сума на трошоци.²⁰ Г. Халими пријави нула приходи и нула трошоци. Законот не предвидува ревизија на

¹⁷ На пример, на митингот во Кавадарци одржан на 26 март, г. Пендаровски изјави дека г. Иванов бил под контрола на премиерот. На митингот за г. Иванов во Берово одржан на 2 април, г. Пендаровски беше обвинет од страна на неколку говорници на ВМРО-ДПМНЕ дека помагал во изборниот фалсификат кој го довел Црвенковски на претседателската функција во 2004 год.

¹⁸ На 3 април во Боговиње и на 4 април во Тетово, говорниците на митингот на ДПА посочија на “психолошките проблеми” и “фамилијарната корупција” на Ахмети, и дадоа наводи за случаи на злосторства и насилство против етнички Албанци оркестрирани од членови на ДУИ, вклучувајќи го и Ахмети (придружени со фотографски снимки).

¹⁹ Секој учесник во изборната кампања може да потроши не повеќе од 180 МКД по регистриран гласач. Надоместокот на трошоците за изборите во изборната кампања ќе им се исплати од државниот буџет во вредност од 15 МКД за секој добиен глас, под услов да имаат добиено најмалку 1.5% од вкупниот број на гласови од излезените граѓани. Физичките лица имаат право да донираат до 5,000 евра во противвредност на националната валута, додека пак правните лица може да донираат до 50,000 евра. Донациите од анонимен извор се забрануваат, како и оние од државни, општински или странски извори, од здруженија на граѓани и верски заедници.

²⁰ Едно еуро има вредност од 61 МКД

предизборните финансиски извештаи или санкции за нивно недоставување, со што се намалува интегритетот и транспарентноста на процесот.

Согласно добрата пракса, финалните финансиски извештаи од изборната кампања треба да се достават во рок од 30 дена од гласањето, а Државниот завод за ревизија (ДЗР) ќе ги разгледа во рок од 60 дена по нивното доставување.²¹ Во случај ДЗР да открие нерегуларности, може да побара од ДИК да го суспендира надоместокот на трошоците, делумно или целосно. Може, исто така, да покрене и прекршочна постапка или да го достави случајот до обвинителството во рок од 30 дена од денот на неговото откривање, но не е предвиден краен рок во кој судот треба да се произнесе.

Медиуми

И покрај тоа што во земјата има голем број на медиуми, голем дел од соговорниците на НМИ наведоа дека најголемите медиуми биле под индиректна контрола на владејачката партија заради позицијата на владата како најголем поединечен нарачател на реклами. Понатаму, недостигот од политичка анализа и независно известување беше широко распространет. Феноменот на автоцензура беше забележан од медиумските чинители. Следењето на медиумите кое го спроведе НМИ на ОБСЕ/ОДИХР укажа на јасна пристрасност во полза на владејачката коалиција на ВМРО-ДПМНЕ и кандидатот Иванов и против СДСМ и нејзиниот кандидат, како што беше очигледно во најголем дел од радиодифузерите кои беа предмет на мониторинг.

Изборниот законик ги обврзува радиодифузерите да обезбедат медиумско покривање на кандидатите на правичен, избалансиран и непристрасен начин. Истиот предвидува и детални барања за содржината на дневно-информативните емисии во текот на секоја изборна кампања на јавниот радиодифузер, Македонската радио и телевизија (МРТ). Во една третина од дневно-информативните емисии потребно е да се покриваат локални и меѓународни настани, во една третина активности на владејачките политички партии и во една третина активности на политичките партии од опозицијата.²² Според ова барање, кандидатите кои немаат поддршка од партија во парламентот немаат право на покривање во текот на овие дневно-информативни емисии. Неуспехот на јавниот радиодифузер да обезбеди избалансирано и правично покривање за сите учесници во изборната кампања, го предизвикува ставот 7.8 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год.²³

²¹ Ставот 200 од Упатствата за регулативата на политичките партии на ОБСЕ/ОДИХР и Венецијанската комисија предвидува дека “Извештаите за финансирањето на изборната кампања треба да се достават до надлежните органи во период од не повеќе од 30 дена од завршувањето на изборите (...) Во напор да се поддржи транспарентноста, според добрата пракса таквите финансиски извештаи треба навремено да се достапни на увид на интернет.” Види <http://osce.org/odihr/77812?download=true>.

²² Времето предвидено за владејачките партии и партиите од опозицијата се одредува според резултатите добиени на претходните избори.

²³ Ставот 7.8 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год. го предвидува следново “никаква административна или правна пречка нема да стои на патот на непречениот пристап до медиумите на недискриминаторна основа за сите политички групи или поединци кои сакаат да учествуваат во изборниот процес.”

Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (АААМУ) усвои “Специфичности за следење на методологијата на изборниот процес 2014 год.” со кој, меѓу другото, се препорачува МТВ да овозможи дополнително време во дневно-информативните емисии за кандидатите кои немаат поддршка од политичка партија во парламентот. Овој документ не е правно обврзувачки, но дава појаснување за правните побарувања за медиумското покривање на изборната кампања. Во текот на изборната кампања, АААМУ прими и одби 60 приговори од СДСМ поврзани со медиумите, најголем дел од нив со наводи дека медиумското покривање на државните службеници се смета за водење на кампања и дека испитувањата на јавното мислење се објавувале без да се обезбедат сите законски предвидени податоци. Понатаму, АААМУ покрена 12 прекршочни постапки против 8 радиодифузери, главно за кршење на правилата за платено политичко рекламирање.

Резултатите од следењето на медиумите од страна на ОБСЕ/ОДИХР покажуваат дека додека квантитативното медиумско покривање на учесниците во изборната кампања во дневно-информативните емисии беше во согласност со законските побарувања, тонот на медиумското покривање се разликуваше: кампањата на кандидатот - актуелен претседател беше медиумски покриена со позитивен тон на МРТ-1 и МРТ-2, додека пак медиумското покривање на останатите тројца кандидати беше главно неутрално.²⁴ Понатаму, МРТ-2 обезбеди широко медиумско покривање на сите активности на ДУИ и на нивната кампања преку која се повикуваат етничките Албанци да се воздржат од гласање за претседателските избори.

Приватната ТВ Сител обезбеди 47%, а Канал 5 40% од времето за медиумско покривање на претседателските кандидати во дневно-информативните емисии за кандидатот - актуелен претседател, додека пак ТВ Алфа обезбеди за г. Иванов 36%, а за г. Пендаровски 38% од медиумското покривање. Сепак, додека тонот во медиумското покривање за г. Иванов беше главно позитивен и неутрален, тонот во медиумското покривање за г. Пендаровски беше повеќе негативен. Следењето на медиумите исто така утврди одреден број на теми слични по содржина објавени од овие три телевизиски куќи, кои упатуваа главно на неидентификувани или анонимни извори и беа пристрасни против СДСМ. ТВ Телма, Вести 24 и Алсат-М обезбедија поизбалансирано покривање на изборната кампања во дневно-информативните емисии и сличен сооднос на претежно неутрално медиумско покривање за г. Иванов и г. Пендаровски.

Приватните радиодифузери имаат право да продадат до 12 минути по час за платена политичка реклама, со ограничување од 8 минути по час за секој кандидат. Следењето на платеното политичко рекламирање што го спроведе НМИ на ОБСЕ/ОДИХР укажува дека

²⁴

Медиумите кои беа предмет на мониторинг се: телевизији: МРТ-1, МРТ-2, Сител, Канал 5, Алсат-М, Телма, Алфа и Вести 24. Печатени медиуми: Дневник, Нова Македонија, Слободен Печат и Коха. НМИ на ОБСЕ/ОДИХР ги следеше ударните термини (18:00 - 24:00) на медиумско покривање на седум телевизиски канали во текот на изборната кампања. На Вести 24, само главните (20:00) дневно-информативни емисии беа предмет на мониторинг.

повеќе од 23 часа од таквите рекламирања го промовираа г. Иванов, повеќе од 7 часа го промовираа г. Поповски и ГРОМ, додека само 3 часа беа во полза на г. Пендаровски.²⁵ Во текот на кампањата постоеја ограничени можности за соочување со г. Иванов. Само една дебата на која се појавија сите четири кандидати беше организирана од МРТ-1. После дебатата јавниот радиодифузер организираше програма со дискусии која главно се фокусираше на перцепцијата за неуспесите на г. Пендаровски.

Приговори и жалби

Приговорите во врска со изборите се во надлежност на ДИК, Основните судови, Апелациониот суд и Управниот суд. Изборниот законик го прошири правото на сите учесници во изборниот процес да може да достават приговори во различни фази од процесот, вклучително и во фазата на регистрација на гласачи, регистрација на кандидати, нерегуларности во изборната кампања и медиумите, и гласањето и сумирањето, додека гласачите имаат право да доставуваат приговори само во однос на регистрацијата на гласачи и во случај кога нивното гласачко право било повредено на денот на изборите. Понатаму, против некои од одлуките на управните тела не може да се поднесе жалба.²⁶ Ова колективно не обезбедува целосна гаранција за ефективен правен лек како што се предвидува со ставот 5.10 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год²⁷.

До ДИК пристигнаа осум приговори во врска со активности преземени пред официјалното започнување на изборната кампања²⁸. Во еден случај, ДИК го прифати приговорот на СДСМ во кој се наведува дека г. Иванов се вклучил во активности на предвремено водење на изборната кампања на 14 март, денот кога бил потврден како претседателски кандидат, и покрена прекршочна постапка. Останатите приговори беа отфрлени врз основа дека оние кои воде кампања сè уште не биле потврдени како кандидати. Понатаму, до ДИК беа доставени два приговори од ДУИ и СДСМ согласно новата одредба од Изборниот законик која им овозможува на политичките партии да се спротивстават на можноста за регистрирање во избирачкиот список по завршувањето на периодот предвиден за јавен увид.²⁹ ДИК побара од МВР да изврши истрага, а МВР одби тврдејќи дека ги исполнила своите законски обврски. ДИК последователно ги отфрли барањата гласајќи по партиска

²⁵ СДСМ и посочи на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР дека партијата се обидела да откупи повеќе време на ТВ Сител и Канал 5, но биле информирани дека најголем дел од времето веќе било откупено од страна на другите учесници во изборната кампања.

²⁶ На пример, жалбите против одлуките на ДИК за прекршување на времето и формата на изборната кампања согласно членот 69-а од Изборниот законик; жалбите против одлуките на ДКСП за злоупотреба на државните ресурси според член 74 од Изборниот законик; и жалбите против ДЗР и ДКСП за прекршување на одредбите за финансирање на изборните кампања согласно член 177-а од Изборниот законик.

²⁷ Ставот 5.10 од Копенхашкиот документ на ОБСЕ од 1990 год. предвидува дека “секоје лице ќе има ефективни средства за правен лек против управните одлуки со цел да се гарантира почитувањето на фундаменталните права и да се обезбеди правен интегритет.” Исто така, види го ставот П.3.3ф од Кодексот за добра пракса на Венецијанската комисија во делот за изборни прашања.

²⁸ Три од нив беа доставени од СДСМ, а една од Алијансата за позитивна Македонија (АПМ) против ВМРО-ДПМНЕ. Четири беа доставени од ВМРО-ДПМНЕ против СДСМ.

²⁹ ДУИ побара да се избришат 453 граѓани, сите пријавени да гласаат во Амбасадата во Тирана. За СДСМ беа спорни 14,492 имиња, со наводи дека групи на граѓани биле нелегално регистрирани да гласаат на иста адреса, 991 умрени лица, како и оние кои ја смениле адресата или ја напуштиле земјата.

линија. СДСМ и ДУИ ја обжалија одлуката пред Уставниот суд, кој пак ги одби приговорите врз основа на документите поднесени од МВР, без да се спроведе каква било независна истрага.

ДИК, ДЗР и ДКСК немаат право да изрекуваат санкции, но може да ги проследат случаите до надлежниот суд преку покренување на прекршочна или кривична постапка. Не е предвиден краен рок до кој судот треба да се произнесе за таквите случаи, што го става под знак прашање навременото и ефективно решавање во изборната временска рамка.

Домашни и меѓународни набљудувачи

Изборниот законик предвидува набљудување на изборите од страна на меѓународни и домашни набљудувачи, како и од овластени претставници на кандидатите на сите нивоа од изборната администрација. Вкупно 326 меѓународни набљудувачи беа регистрирани во ДИК, вклучувајќи ги и амбасадите претставени во земјата. Домашните здруженија кои имаат распоредено најголем број на набљудувачи беа Здружението за хуманитарни активности СИНЕРГИЈА, со вкупно 4,970 набљудувачи, МОСТ со 1,790 набљудувачи, Здружението на граѓани за демократизација и покревање на колективната свест ВЕПРО од Струга со 1,500 набљудувачи и ЦИВИЛ со 50 набљудувачи. Согласно претходната препорака на ОБСЕ/ОДИХР, сите набљудувачи имаат право да добијат копија од записниците со резултатите на ОИК и ИБ.

Денот на изборите

Гласањето пред денот на изборите во ограничен број на места за гласање кои ги набљудуваше НМИ на ОБСЕ/ОДИХР на 12 април беше генерално добро спроведено, процедурите се следеа, а гласањето се одвиваше на мирен и уреден начин. За гласањето на немоќни лица, неколку ОИК изјавија загриженост во врска со построгите барања за остварување на тоа право наметнати преку одлука на ДИК, што резултираше со одбивање на барања од страна на неколку ОИК. Во однос на гласањето во казнено-поправните институции, НМИ на ОБСЕ/ОДИХР забележа неколку случаи на затвореници со валидни л.к. на кои не им беше дозволено да гласаат заради тоа што не биле вклучени во изборачкиот список.

На денот на изборите, изборната администрација, која во ограничен број на гласачки места ја посети МНМИ, беше процедурално добро подготвена, а процесот на гласање беше ефикасно спроведен, сепак во една општина процесот на гласање беше пролематичен и се забележаа голем број на нерегуларности³⁰. Бројето на гласовите беше спроведено на професионален и транспарентен начин. Процесот на сумирање на резултатите беше генерално добро организиран, и покрај тоа што имаше многу мали несообразности во записниците од резултатите, овие технички грешки беа коригирани од страна на ДИК.

³⁰ Кавгата помеѓу поранешниот пратеник во Собранието (ПС) Радмила Шеќеринска, потпретседател на СДСМ и поранешниот пратеник Амди Бајрам, претседател на “Унија на Роми на Македонија” беше пријавен како случај и е под истрага на полицијата

*Англиската верзија на оваа изјава е единствениот официјален документ.
Обезбеден е и неофицијален превод на македонски и албански јазик.*

Информации за мисијата и благодарност

Скопје, 14 април 2014 год. - НМИ на ОБСЕ/ОДИХР започна со работа во Скопје на 10 март, со 11 експерти во главниот град и 20 долгорочни набљудувачи распоредени низ земјата.

Набљудувачите посетија ограничен број на гласачки места во земјата на денот на изборите, и покрај тоа што набљудувањето не се спроведе на сеопфатен начин. На денот на изборите беа распоредени 42 набљудувачи, вклучувајќи 15 парламентарни набљудувачи од Собранието на Советот на Европа и 27 долгорочни набљудувачи од ОБСЕ/ОДИХР. Имаше набљудувачи од вкупно 23 земји учеснички на ОБСЕ.

Како резултат на недостиг од назначени краткорочни набљудувачи, ОБСЕ/ОДИХР не беше во можност да го спроведе предвиденото систематско и сеопфатно набљудување на изборниот процес на денот на претседателските избори на 13 април преку распоредување на краткорочни набљудувачи.

Претставените институции ја изразуваат својата благодарност до властите за добиената покана за набљудување на изборите, до Државната изборна комисија за соработката и за издавањето на документацијата за акредитација, и до Министерството за надворешни работи и сите останати државни органи за нивната помош и соработка. Институциите исто така ја изразуваат својата благодарност до Мисијата на ОБСЕ во Скопје и до другите меѓународни институции за нивната соработка и поддршка.

За повеќе информации ве молиме обратете се до:

- Амбасадорот Герт Хинрих-Аренс, Шеф на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР во Скопје (+389 (0) 2 3121 657);
- Г. Томас Рајмер, Портпарол на ОБСЕ/ОДИХР (+389 72 209 788 или +48 609 522 266 или г-а Тамара Отиашвили, Советник за избори при ОБСЕ/ОДИХР во Варшава (+389 77 553 814 или + 48 22 5200680);
- Одделението за комуникации при Парламентарното собрание на Советот на Европа (+33 88 413 193)

Адреса на НМИ на ОБСЕ/ОДИХР:

Илинденска 76, 1000 Скопје

Тел: +389 (0)2 3121 657, факс: +389 (0)2 3119 524; е-пошта: office@odihr.org.mk

веб страница: <http://www.osce.org/odihr/elections/116272>